

Emberek beszélnek

Részlet

Rastko Petrović

Rastko Petrović (1898—1949), a két háború közt születő modern szerb költészet és prózairás egyik legnagyobb alakja, ezt a művét (amelynek harmadik, befejező részét közöljük) 1931-ben írta. Erdemes idézni a könyv előszavát, amely néhány rövid mondatban hajszálpontosan rögzíti az író ihletének forrását és alkotói módszerét:

„Ezt a könyvet egy utazásomon írtam.

Egyszerre mindaz, amit az emberek körülöttem beszéltek, mintegy testet-öltött és odaférközött a szemem és a szemlélt tájak, épületek közé. Legelőször az világosodott meg bennem, ami ma ennek a könyvnek a címe: az emberek beszélnek. Amit mondanak, egyszerű, jelentéktelen, de éppen ezért túltelített mindazzal, amit az emberek és az egész Világegyetem élete hordoz. Az első, szinte maguktól jövő szavakat azonnyomban lejegyeztem egy kis kávéházban, a szemben levő dohányboltban vásárolt papíron. Azután, nem tudván ellenállni a követelő szükségnek, hogy megőrizsek mindent, ami felötlött bennem, s úgy érezve, hogy a benyomások azonnal elillannak, kápolnák fapadjain folytattam az írást.

Úgy érzem, hogy ez a munka jelentős, formájának újszerűségénél és tartalmánál fogva. Túlon'ül meg vagyok elégedve vele ahhoz, hogy bármi mást mondanék róla. Sokkalta kerekébb, sokkalta egészségesebb mindennél, olyannyira, hogy nem hord magában semmiféle tézist, nem szól egyetlen országról sem, nem védelmez semmiféle esztétikát.”

A móló közelében vagyok. Lassan körülhordom a tekintetem. Valóban, minden, ami emberi ezen a tavon, alszik. Nincsen semmi emberi a tájban. Beülök az egyik csöndesen ringatózó csónakba és nézem a vizet. Mit tesz most, hogy napközben emberek nyüzsögnek rajta! Mit tesz most, hogy római és mór katonák táboroztak itt, légionárusok hullottak mint a legyek, és San Diego madarakkal és halakkal övezve evezett a Sziget felé! És mit tesz az, hogy Pippo úgy érzi, ideláncolták a bárkájához s a lány, aki hozzá akart menni, többé egyáltalán nem gondol a férjhezmenésre. Ó, hiszen még boldog is lehet, hogy a kislányuk az ő nevét viseli és Pippo bárkáján ugyanez a név áll. Különbösen az is lehet, hogy Pippo ezt a nevet csak úgy véletlenül hallotta valamelyik barátjától! Akármint van is, minden, ami álomba merül, teljesen lemosódik a tájról.

Nincs többé kit hallgassak, nincs kinek válaszolgassak. Mintha soha egyetlen emberi hang sem ért volna ehhez a fülhöz, amelyet most csak a sötét éjjeli levegő és a túlról emelkedő nedves pára tölt meg színültig. A szájam is tele van nyers és keserű nedvességgel. A nyelv, mint valami kétéltű állat, elragadtatva lélegzik ebben a nyers és friss akváriumban.

Elöttem a holdsütötte tó, amelynek határvonalai nem a föld szintjén, hanem valahol az ég függőyeinek pereménél ködlenek. Csakhogy nem is a vizet látom, nem is az éjszakát, sem a tó lámpásait. Nem a vadregényességet látom, hanem a valóságot. Egész lényemmel érzem: nem egyszerű tájkép ez itt előttem, hanem a természet része. Elemei, szervei összefüggő, közös életet élnek. Az, ami valamikor nem volt számomra más mint: rövid kis hullámok kellemes csobogása a csónak körül; most fülemnek is és egész lényemnek: a víz választja az ég és a tó közt nyargaló légáramlatoknak. Az ég és a víz között levegő van és ráfekszik a vízre, gyűrűzi, borzolja. Szívja a nedvet a vízből s ezen át vetíti a hold tojásdadra megnyújtott képét. A föld fekete s a roppant térségekben utazó csillagképek sem bontják meg a mérhetetlen távlatok csodálatos összefüggéseit.

És egész halványan megszólal bennem: szép ez? Talán! Én nem látom a vadregényességet, a külső összhangot, a költői vonásokat. Roppant sok elem, vagy inkább ugyanannak az elemnek számlálatlan sok megnyilvánulása él körülöttem tragikusan és hősiezen. Egyetlen közös harcban és kibékülésben. Együtt. És én látom, én egyszerűen, kizárólag és közvetlenül tudomásul veszem. És ez erősebb a szépség felismerésénél, erősebb a nap-pali élet, az egyéni élet felismerésénél. Ez maga az élet. Egy magasabb-fokú szépség felismerése, saját halálunk felismerése. Lázadozás nélkül, ellenkezés nélkül. Akár egy hangya halálát venném tudomásul. A természet gyárának kellős közepén vagyok. Érzem, hogy nő és duzzad a hangyasors fontossága és hogy zsugorodik az Én sorsomé. Kétéltűek találkozása az éjszakában. Két sors találkozása.

Mindenütt körülöttem a végtelenségig: víz, levegő, föld és égi villanások. Madarak és denevérek suhannak el. Halak úsznak át. Vannak persze mindenféle apró vízi vadacskák, úgynevezett állandó elemek, amelyeknek összértéke az örök átalakulásban változatlan és vannak elemek, amelyek az életét jelentik, amelyek csodát jelentenek, nemcsak azáltal, hogy vannak, hanem az előbbi csoporthoz viszonyítva is. Ezek valami megmagyarázhatatlant, látszólag múltot, egyszerűit visznek be az elemek örök rendjébe.

Azu'án, épp oly látszólag múltón és természetellenesen, mint a madarak és a denevérek, villamos folyamok, sugarak sodra áramlik, hullámszik át a világon. Láthatatlan robbanások és katasztrófák röppentik fel azt, ami itt van közvetlen közelemben, számokkal ki sem fejezhető magasságokba; és rettenetes kataklizmák húzzák le, mint roppant vízeséseket a magasságok erejét egészen a csónak pereméig, hogy megbillen belé.

Ettől a kozmikus áramlástól a víz színe csupa mozgás; szétfolyt ezüst. Közvetlen közelemben sóvár vízi növények emelkednek a tó fölé. Hosszú levelekkel szívják a levegőt a víz fölött és törzsükkel a vizet. Halak úsznak át köztük. Hallgatom a növényzet halk zizegését s a madarak hangos rikoltozását a magasban. A levegő és a víz susogó hangokat hallatt s a távolból kutyaugatás ér hozzám.

Mindamellettt hajlamos vagyok rá, hogy ezt a hangzavart pusztá megszokásból éjjeli csöndnek nevezzem. Pedig sejtem, hogy a természet sohasem volt élénkebb, elmerültebb beszélgetésben. Hallok valami állatot motozni a sűrűben, hallom az ágak recsenését a fákon. S ezt az egész világ csöndnek nevezné. Csupán azért, mert semmi emberi hang nem elegendik az éjjeli táj zsidobongásába. Elég, hogy az ember elnémuljon s a természet hangjai szabadon fölcsapjanak, hogy rámondhassuk: ez a csönd.

Az egész természet köröskörül egyetlen közös munkán szorgoskodik. Mintha minden egészen új, épp az imént készült volna. Minden pontosan, szenvedélyes befeledkezéssel működik, a föld és az ég borzalmasan és nagy-szerűen éli az életét. S a szerves élet mitsem változathat rajta.

Igen, ez az ami örök, a keletkezésnek ez az állandó friss jelenléte s mindaz, ami látja, érzi, üdvözli és igazolja, a szellemem és én magam, mindenestől elmúlunk egy szakadatlan haldoklásban. Nem mintha bánkódnék emiatt, nincsen bennem bánat, de izgalom: igen. Vajon le tudom-e ezt írni, most és soha többé? Mert senki soha többé nem hiszi el nekem; én magam sem hiszem el többé. De most: igen! Akár hiszik, akár nem! Épp úgy sajnálom ennek az utolsó kis növénynek az életét, mint a magamét. Nem táj-ságosan, csak annyira, hogy ne legyen különbség; vagy talán a növényét még inkább, s ez mégis oly kevés, hogy gyökerestől kitéphetném, mialatt erről gondolkodom s nem érezném a legkisebb lelkiismeretfurdalást sem. Jobban sajnálom a ringó csónak egy-egy mozdulatának végét. Vagy nem is, ez mind hazugság, mert gondolat. Nem akarok gondolkodni. Nem akarok gondolkodni, és lám már nem is gondolkodom. Többé nem sajnálok senkit. Nem sajnálok semmit. Csak a sejtjeimmal élek, csak a sejtjeimmal. Mint a növények.

Egy villám, amely szárazon végigsuhintott az égen, egy pillanatra a legnagyobb pontossággal kirajzolta a tó partjait. A néhány kilométerrel odább kikötött bárkákat, a kifeszített hálókat, a távoli tüzeket. Megvilágította az egész hegláncot és a Mont Palankinost, amely mintha meredek falain tartaná a mennyboltozatot. Az egész természet keményre és kékre vált, mint a halott ajka. Egy csillag hullott le, amint visszatért a sötétség. Elkáprázva, nem látom többé a fák s a közeli domb sötét körvonalait sem: a világ összeszűkült az előttem ezüstlő vízre és a fölöttem hunyorgó csillagokra. Fölnézek és a pillantásom elkapja a legfényesebb csillagot, amint ferdén belefut a földöntúli távolokba. A tükörképe ugyanezt az utat teszi meg a tavon, csak-hogy ellenkező irányban, egyenesen felémrohan, egészen a csónakig s ott egyszerre kialszik. Hogy csal a szem: az egyik csillag magasan fölöttem repül s ugyanakkor a másik egyenesen felém. Összegörnyedek a csónakban, mintha attól félnék, hogy eltalál. A természet némán és gyilkos kedvvel dobálja üstököseit, villámain és villámainak visszfényét, mint a legelső napon.

A fák, amely többnyire észrevétlenül maradnak nappal, amikor emberek élnek mellettük, most teljes integrális életüket kezdik. Minden egyes levél szinte észrevehetően erőlködik, hogy különváljon a szomszédjaitól és minél nagyobb lélegzetet vehessen. Megérezem ezt és akaratlanul szétárom az ujjaimat, hogy a levegő minél jobban körülölelje őket. Fönről leig, bármelyik oldalon, sehol egy gondolat. Minden ami emberi, végre álomba merült és a mély emberi lélegzés ugyanolyan csöndes, mint az erdők lélegzése.

Az én elmém is abbahagyta a munkát. Egyetlen következtetése, hogy él és hogy egyedül van. Időről időre megpróbál fölropülni. Beléütközik mindenbe maga körül, mint a vak madár. Aztán megül nyugton és kifulladásra.

Ez nem szépség most körülöttem (annyi tavat láttam már és ez semmivel sem különb a többinél), hanem egybefonódott élete mindannak, ami a természetet alkotja. Ez nem tő itt alattam, hanem törvények és erők vad szövevénye; s az életem alig észrevehető kis lánggal lobog benne. Végtelen az éj.

„Mi volt ez, mi volt ez! Nesz, szesz, mez... nyers, resz... lesz, szesz... vers... nesz, lesz, nyers, mersz, mez... tesz, vesz, szesz, lesz, versz, vers, vers, perc... ez... ez... bez, cez, csez, dez, dzsez, fez, gez, gyez, hez, jez, kez, lez, lyez, mez, nez, nyez... nyez egy, nyez kettő, nyez három, nyez négy, nyez öt, nyez hat, nyez hatezer, nyez millió, nyez billió. Billió! billió, billió, nyez billió. Hulló csillag? Nem! Palankinos? Nem! Nyez billió, nyez billió. Nyez, nyez. De hát mi ez? Ja igen: valami nesz. Talán vidra, talán nyest. Vannak erre nyestek? Csakugyan: mi volt ez? Végtelen az éj. Erről gondolkodtam. Végtelen volt az éj. Mikor végtelen az éj? Talán le kellene már feküdnöm. Fáradt vagyok. Még egy kicsit. Nesz, szesz, mez! Hogy ez az agy milyen rest, rest; est, test, rest, rest, reccs, kecs, becs, reccs, reccs; reccs! Állandó felügyelet. Az agy fölött. Állandó. Kié? Testé, figyelemé, talán az egész életé!”

A következő villám nem a tavat világította meg, hanem néhány hegyet a túlsó parton. Lilán foszforeszkálva, mint egy fáklya, meredek hegy ormán, valami település, talán város. Élesen rajzolt tornyok, tetők, falak. Fehér lángok nyaldossák. Melyik város lehet? Egészen messze van, balra Mont Palankinostól. Hogyhogy nem láttam nappal, valahol háttérben, az első dombvonulatok mögött! Aztán az egyik fele áttetszővé válik, mérgezőldé, lángvörössé és ibolyaszínné, másik felét pedig nagy sötét foltok árnyékolják. Mi lehet a neve ennek a városnak? Legalább hatszáz méternyire van a tő fölött! S az egész egyetlen szempillantás. Aztán megint teljes sötétség.

„Nyez billió... Mi az, hogy nyez billió, miért nyez, miért?”

Egy percre rá új villám, ugyanabból az irányból, ugyanazok fölött a hegyek fölött, de most más csúcokat világít meg. Egy fekete madár libben a vadul felcsapó fénybe.

Talán a démon ez, valóban. Beleszáll a villám fényébe, s fekete leple libeg körülötte. Láttam egyszer ilyennek, Budvánál, késő éjjel, a térer beszélgettünk s egy asszony üvöltött, mint akinek látomásai vannak. Beszélgettem vele s ugyanakkor láttam, hogy röpköd fölöttünk, a város fölött, fekete leplét kiterjesztve. Nem féltem, inkább valami meglepődésfélét éreztem, hogy ilyennek látom. És ezt ő is tudta. Biztosan tudta. És megijedt. Azt mondta: Miért hozott ide? Gyerünk innen! Örült volt. Félt, hogy démonnak nézem. Én meg kimondhatatlanul örültem, hogy ilyennek látom. Nagy költő volt és ez sok mindent megmagyarázott. Ő és démon!

Aztán megint villognak a villámok és hullanak a csillagok. Hullanak, hullanak. Micsoda borzalmas éj, hulló csillagok éje. Démoni éj! Miért ne volna démoni? Ez is csupán a tudatunk egyik síkja a többi között.

Amíg ez az éjszaka tart (örökké!), az emberiség nem létezik. Nincs emberi gondolat. Csak a földnek ez a kis darabja, s maga a föld, egy kozmikus test az éjben, élénk szóváltásban más testekkel, a tér többi kozmikus erőivel. Madarak hallgatnak itt és ott a lombok közt. Ha felkel a hajnal, olyan lesz, mintha az utolsó volna. És mi? Mi nem kívánunk többet, csak hogy elfelejtsenek. Vajon? Hogy elfelejtsenek.

Reccs, reccs, reccs, kreccs; föl kéne kelni és hazamenni aludni. Dőreség ez így, egyik pillanatban már-már álomba hullani, s a másikban ébernek lenni, mint kivégzés előtt. Menni akarok. Ha most felkelek és elindulok.

megállás nélkül megtehetem ezt a távot a vendéglőig. Az ajtó bizonyára nyitva van, vagy csöngetni kell. A lépcsőház talán még világos. Elaludni, elaludni mint a halálban; nem, inkább érezni az álom jóságát.

Hirtelen borzalmas sikoly száll át a tó fölött, emelkedő és ereszkedő szirénahang. Elemei alattomban megtöltötték a fület, még mielőtt hanggá álltak volna össze. Akár a zenében, ahol a tétova futamok egyszerre zokogó, könyörgő hangörvénybe torkoltnak. Így félálomban, valószínűleg már jóideje hallom tapogatózó, zúrós előhangjait, amelyekből most egyszerre kiszakadt, kiáradt ez a fájdalmas sikoltás. Tudat alatt már megismerkedtem vele, mielőtt még formát öltött, s most úgy tör rám, mint egy régi, terhes ismerős. Éles, acélos, lila és forró, kénszagú. Minden ízében gépies, villamos és végzetszerű. Akár egy sziréna hideg rikoltása. Mintha tüzet jelezne, balesetet, összeütközést. És utána megint csönd. Csönd, csönd. Mégis, van valami iszonyúan fájdalmas, emberi és reszkető ebben a sikolyban; ez a gépszerű és villamos hang emberi torokból szakad föl.

Valaki haláltusában van, valakinek a testét szaggatják, valaki vérért ontja. Valaki haldoklik, valakit ölnek. Ez a sikoltás egyenesen a vérből buzog fel, a vér, a levegő és a tér találkozása nyomán robban ilyen hatalmasan. Ez a sikoly, amely lám, önmaga tökéletes másolataként ismétlődik, azonos a villámlással. Hirtelen fényt villant, egyszerre megvilágít valamit, amit napközben nem vettem észre, mert túlságosan sok tárgy mutatkozik egyforma megvilágításban és egyformán erős hangok közepette. Ismertem az egész tájat, mégiscsak a hirtelen villámfény láttatta meg velem azt a városkát a háttérben, a tó mögött. Oly sok ember forgolódott körülöttem, de ez a tökéletes éjjeli csönd kellett hozzá, hogy egy sikoly egyszerre megvilágítsa előttem egy mérhetetlen szenvedés ismeretlen világát; egy emberi kín beleveszett a tömegbe, s most, élesen különváló hangjával egyedüli, egyedül jelenvaló lett ebben az embertelen természetben, a kiömlő piros vére fölött, a víz fölött, a növényzet fölött, a kialvó hullócsillagok éjszakaijában.

Éppúgy lehet asszony, mint férfi. Erős teremtés. De olyan asszony vagy férfi, aki halálán van: különben nem üvölthetne így, emberi és gépi hangon, testtel és lélekkel, dühödten.

Kilépek a csónakból, lassan megyek a part mentén abba az irányba. Arra gondolok: hogy nem rohannak mind oda! Nincs minden ablak csukva, s akit ez a hang utolér, nem lehet, hogy ne ébredjen föl. Lá'om, hogy egy-egy ablak csakugyan ki van világítva. Elképzelem, hogy ott az emberek fölültek az ágyban és az ismétlődő sikolyokra hallgatózza összesűgnak a feleségükkel. De miért nem jönnek ki megnézni, mi történik? Azt is hallom, hogy valahol a házak mögött összevissza emberi hangok gyülekeznek és mint a kúszónövények indái az elemek dühétől tépázott magas fára, kapaszkodnak fölfelé a nagy, iszonyatos alaphang törzsén. Egyetlen rettenetes hanguszály tekereg és vonaglik, tehetetlenül csapkod a mennybolt és a tó közt, csupa apró, izgatott, szörnyen apró és precíz emberi hangokból.

Látom őket a sötétben, egy ház előtt. Néhányan. Nem látom egyiket sem külön-külön, csak mindet együtt. Inkább találgatom. Nem tudom, vannak-e köztük asszonyok is. A környező házak ablakai teljesen sötétek, de bizonyára kíváncsian figyelnek onnan is, bizonyára izgatott lányok és asszonyok arca tapad az üveghez. Az asszony, mert most már világosan kivehető; hogy asszony, vadul üvölt odabenn a házban, amelynek behúzott ablaktábláit hosszú, világos csík választja ketté. Az emberek félhangon beszélnek. Nem veszem ki, nem is hallgatom beszédjüket; ők észre sem veszik, hogy hozzájuk léptem; mégis világosan értem, mi történik. Sőt, nem is érdekel, mi van itt, s hogy miért vagyok itt. Egyszerűen: idejöttem és most itt vagyok. Mindenesetre, szörnyű késő lehet.

Valaki előjön a ház mögül, a kezében valami sötét és nagy, ami meleg pára illatát terjeszti maga körül.

— Elhoztad?

— Itt van. Jobb volna zörgetni az ajtón.

— Nem, menj csak be — mondja egy mély férfihang, ünnepélyes, mint egy prédikátoré: s egy árnyék átlépi az ablaktáblák közt kiszűrődő fénycsíkot, az ajtó előtt megáll.

— Nem megyek be, túl sokan leszünk. Zörögj, Mária-Lujza majd kijön.

Dörömbölnek. Mintha az egész tó egyszerre feljönne hozzánk, annyira emlékeztet ez a hang arra a zörejre, amelyet a halászcsónakba indulás előtt bevetett lánc hallat. Megint dörömbölnek.

— Éppen jó — mondja egy asszony a nyitott ajtóban, mintegy libegve az árnyakkal táncoló vöröses világosságban. Most meglátom az egy csomóba verődött arcokat. Előre néznek, merev tekintettel, mint valami éjjéli misén. Nagy női sikoly csap ránk élivel és súlyosan. Kétszer olyan erős és acélos, mint az imént, aztán megtorpan és visszahúzódik a félhomályba.

— Egészen forró?

— De mennyire! — Az asszonyok néhány szót váltanak. Aztán a másik elfordul és kezdi behúzni maga mögött az ajtót.

— Hamarosan meglesz?

— Azt hiszem, mindjárt. — Az ajtózárr fejezte be a mondatát: tram! Megint sötétség.

— Folyton arra gondolok — mondta a férfihang — arra a bolondságra.

— Mire gondolsz?

— Hát arra a bolond dologra, hogy az ember el nem mozdulna valamitől, ha csak rá nem viszi a szükség, azután meg amikor kéne: nincs itt.

— Hát én is.

— Carlos egész idő alatt itt lézengett, hogy az asszonya mellett legyen, mert beteg volt és várta ezt, s éppen most el kellett mennie, nem jól számították ki a napot.

— Így volt az én anyám is, sehova se akart mozdulni, nehogy útközben érje a baj, aztán egyszer megkívánta, hogy elvigyék egy mulatságra a Szigetre, és a csónakban adta ki a lelkét.

— Sohase felejttem el azt a nyaklevest; gyűrű volt az ujján; utána nem akartam iskolába menni.

— Az szigorú asszony volt, a te anyád.

— Szigorú? Rettenetes. Ha csak álmomban látom, kiugrok az ágyból. Sohase jöttem rá, miért volt ilyen. Pedig mennyire tiszteltem!

— Talán először lányt akart volna?

— Lányt? Hát akkor ki fogja a halat a tavon? Ki tartja el a családot? Alig jöttem a világra, már embernek számítottak, akire az van kiszabva, hogy dolgozzon, hogy ők élhessenek. Nem tudom, miért volt ilyen.

— Úgy ahogy mondod. Szerintem bolondság ez az egész mifene.

— Mi?

— Bolondság, hogy élni kell; ez az. Itt van ni, most az egész világ sajnálja ezt az asszonyt, mert szenved, és mint a többi asszony, csakugyan szerencsétlen egy teremtés, de én, részemről jobban sajnálom azt a porontyot, akit majd megszüül. Minek éljen, minek neki az élet! Hogy előbb meg-egye az apját, aztán őt egyék meg a gyerekei s hogy a végén megdögölgjön.

— Ugyan már — mondta a másik. — Túlzol. Mint mindig. Hát lehetne élni gyerek nélkül? Én szeretem a gyerekeimet és nem mondanám, hogy eszik az életem. Végül is, azt se állíthatjuk, hogy fiatalkorunkban nem volt jó dolgunk. Éppenhogy mi miattunk szenvednek így ezek az asszonyok, mert mi szeretjük szeretgetni őket. Meg a gyerekeket.

— Minek neki az élet, amikor mindig minden ugyanaz, és örökké ugyanaz lesz! Szép lesz és fiatal és azt hiszi majd, hogy megteheti, amit akar, közben csak egyetlenegy valamit tehet, azt pedig előtte is mindenki megtehetette. Semmi többet, se jobbat. Aztán meg öreg lesz, öreg.

— Mint te, például! — mondta amaz nevetve.

— Mint én. És ha meglát egy lányt, annyi ereje se lesz, hogy megkívánja. Igen, akár csak én. Ha még egyszer kellene születni, és ha megkérdeznének, azt mondanám: Nem!

— Eredj, dögölj meg. De vessző alatt! Hazudozol itt nekem. Ha én újra születhetnék, még ha kéz nélkül is, azt mondanám: Igen, igen! Megint fiatal lenni és bolond, még kéz nélkül is, még szégyenben is. Megint.

— Azám, megint — mondta rá a másik gúnyosan. — Megint!

— Meg aztán lány is lehet!

— Úgy van, lány is. Egészen valószínű.

— Ha újra születhetnék... Ember, ezen el muszáj gondolkodni... Képzeld csak, ez a fiú, aki jön, és nő, nő, és itt marad, amíg mi elmegyünk. Nemsokára csak ő meg a vele egykorúak maradnak ezen a tavon. Egy se közülünk; egy szál se! Sehol a világon egy se azok közül, akik ma vannak. Akkor szeretnék újra születni, nem gyerekeknek, hanem csak úgy köztük teremni és jól körülmézni a világon.

— És a világ melyik részén legyen az? Talán épp itt?

— Igen, épp itt, ha kell.

— És akkor megint meg kell majd halnod, és megint kívánhatod, hogy újra megszüless és megint körülmézz, és így tovább, és így tovább.

— Igen, megint.

Az az ember, aki kezdetben vidáman beszélt, most szemlátomást elkomorodik. Hangja forró és fülledt, mint az alkoholistáké.

— Azt hiszem, vége van. Legalábbis semmit se hallani onnét.

— Vége? Csak kezdődik — mondja amaz nevetve —, csak 'az' állik. Egy új ember először ereszti meg a hangját.

Beszélnék még néhány percig. Mindenütt köröskörül ismét tökéletes csönd. A megvilágított ablakok elsötétülnek. Az egyetlen világosság: az egyre távolodó villámlás és a keskeny fénycsík az ablaktáblák közt. Egy alacsony kerítésfalon ülök, ahonnan meredeken olajfás kert kezdődik, a ház sarkának támaszkodom, és mélyen beszívom az első hajnal előtti hűvösséget. Végig-gondolom lassan mindezt, nagyon lassan, példátlanul, borzasztóan lassan. A hangok, a hideg hullámok, a hajnal nedvei, az emberi hangok színei való-ságos hadseregek gyanút vonulnak át ezek közt a laza gondolatok közt. Miért olyan lazák és lassúak? Vajon az álom-e az, ami szétzilálja őket? Olyan lassan, lassan jönnek a gondolatok. És mit akarnak mondani? Mit akarnak jelenteni? Gondolkodom, gondolkodom. Még sohasem éreztem ennyire a gondolatok lomha testét. Sohasem érzékeltem őket ennyire anyag-szerűen, ennyire térbelien. Minden anyaggá válik, mert az anyag mindenk fölött való értéket kap...

Akkor megint kinyílik az ajtó, sárga fény fekszik ránk és úgy tűnik, hogy mögötte még feketébb, tintásan vastag a sötétség. Valaki megkérdezi:

— Szóval?

— Fiú.

„Az, az, mondom magamban, az! De nem erről gondolkodtam, semmi-képpen sem erről. Késő van, borzasztóan késő!” Fölállok, elindulok lassan a házak közt, nem térek le eléjük a tóra, mert onnan hűvösség csap szem-közé. Megyek lefeküdni: holnap korán kelek. Még van néhány óram alváásra. Néha egy óra alatt is annyira kipiheni magát az ember, mint egyébként egész éjszaka. Én nagyszerűen tudok aludni a vonatban. Az ablak mellett foglalok helyet, nekitámaszkodom és alszom. Vigyázok, hogy ne támaszkod-

jam a függönynek, mert a függönyök rendszerint kormosak. És csak alszom, alszom. Most már talán nem is alszom el, mintha elkerült volna az álom. Különös elképzelni, milyen lesz az élete ennek a gyerekeknek. Sohasem tudni előre, milyen élete lesz annak, aki csak most kezdett el szuszogni. Szeretném tudni, vajon mit mond majd az életről, amikor először kell mondania valamit róla. Nevetséges, hogy az emberek hogyan beszélnek az életről. Mindegyiknek megvan róla a maga ítélete... Le kell vágni az összes kakasokat. Még akkor is, ha a nap elfelejtene fölkelni — micsoda ostobaság! Ez nem azért van, hogy kukorékolhassanak, hanem hogy fölébresszék magukat. Mi közöm hozzá, mit gondol majd az életről. Mit gondolok én az életről? Sokat beszélek róla, de vajon valóban gondolok-e rá? Mi lesz ez az új ember? Halász? Talán valami egészen más! Talán valahova egészen máshova megy élni! Sohasem tudhatunk meg semmit arról, hogy mi lesz egy ember életével. Ez egyedülálló dolog: egy élet, amelynek csak kezdete van. Egyedülálló.

Én? Nem, én nem szeretném, hogy újra kelljen kezdeni. Ez egyedülálló dolog... Nem ismételhető...

Ács Károly fordítása

